

Макеєва І. І.

Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара,
Наукова бібліотека

УДК 027.7:159.9.072

ВИКОРИСТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ТРЕНІНГІВ В ПІДВИЩЕННІ КВАЛІФІКАЦІЇ СПІВРОБІТНИКІВ БІБЛІОТЕК

Проаналізовано поняття "психологічний тренінг". Представлено досвід його застосування в системі підвищення кваліфікації співробітників Наукової бібліотеки Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара.

Ключові слова: психологічний тренінг, підвищення кваліфікації бібліотекарів, бібліотека вищого навчального закладу.

Останні двадцять років ХХ століття, з точки зору психології, виділяються тим, що практична психологія з кожним роком усе ширше використовує групові форми роботи, серед яких особливе місце займають тренінги. Вони є найбільш динамічними в розвитку методології та методів соціальної психології. Своєю ефективністю, конфіденційністю, внутрішньою відкритістю, психологічною атмосферою, індивідуальною й груповою рефлексією та іншими явищами тренінг приваблює всіх його учасників і зацікавлює тих, хто не брав у ньому участі.

Мета цієї публікації – проаналізувати місце і значення психологічного тренінгу в системі підвищення кваліфікації співробітників бібліотек ВНЗ. Стаття написана з досвіду застосування психологічного тренінгу в системі підвищення кваліфікації співробітників Наукової бібліотеки Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара.

Психологічний тренінг (ПТ) спрямований на розвиток особистості, формування комунікативних умінь та навичок, засвоєння прийомів міжособистісної взаємодії. Саме ПТ є найперспективнішим методом психолого-педагогічної підготовки фахівців різних галузей, особливо тих, хто пов'язаний з різноманітними людськими контактами. Психологічний тренінг – метод, що дає змогу активізувати процес навчання, у вітчизняній психології та педагогіці його зараховують до активних методів навчання. Сьогодні не існує загальноприйнятого визначення поняття "тренінг", що приводить до розширеного

тлумачення методу і позначення цим терміном різних прийомів, форм, способів і засобів, що використовуються у процесі викладання.

Термін "тренінг" (англ. train, training) має такі визначення: навчання, виховання, тренування, дресирування. Звідси й неоднорідність наукових визначень тренінгу. Тренінг визначається і як спосіб перепрограмування наявної в людини моделі керування поведінкою і діяльністю. Є також визначення тренінгу як частини планової активності організації, спрямованої на набуття професійних знань і умінь [7, 8]. У вітчизняній психології, як уже зазначалося, поширені визначення тренінгу як одного з активних методів навчання. В. Васютинський розглядає його як засіб розвитку компетентності в спілкуванні, засіб психологічного впливу, Є. Ільїн – як метод активного соціально-психологічного навчання, а також комплексний соціально-дидактичний напрям [2, 4].

Головні завдання ПТ такі: розвиток особистості; підвищення соціально-психологічної компетентності фахівців; формування установки на значимі зміни у своєму житті й житті оточуючих людей; стимулювання адекватного і найповнішого пізнання себе й інших людей; корекція особистісних рис і вмінь, усунення бар'єрів, що заважають реальним продуктивним діям; оволодіння прийомами міжособистісної взаємодії з метою підвищення її ефективності. Під час тренінгу створюється неформальне, невимушене спілкування, яке відкриває перед групою безліч варіантів розвитку та розв'язання проблеми, заради якої вона зібралася. Як правило, учасники в захваті від тренінгових методів, тому що ці методи роблять процес навчання цікавим, не обтяжливим.

Відомий фахівець з активних методів навчання К. Фоппель зазначає: "Термін "тренінг" повинен використовуватися не для позначення методів навчання, а для позначення методів розвитку здібностей до навчання або оволодіння будь-яким складним видом діяльності, зокрема спілкуванням" [8, с. 89]. В. Большаков дає робоче визначення тренінгу: "Груповий психологічний тренінг є сукупністю активних методів практичної психології, які використовуються для формування навичок самопізнання й саморозвитку. При цьому тренінгові методи можуть використовуватися як у рамках клінічної психотерапії при лікуванні неврозів, алкоголізму і соматичних захворювань, так і в роботі з психічно здоровими людьми, які мають психологічні проблеми, щоб надати їм допомогу в саморозвитку" [1, с. 21]. З точки зору практичної психології, автор розглядає тренінг як метод пізнання й саморозвитку особистості.

С. Макшанов розуміє поняття "тренінг" як "спосіб перепрограмування наявної у людини моделі управління своєю поведінкою й діяльністю". Тренінг визначається як

процес створення нових функціональних утворень (або розвиток уже існуючих), які керують поведінкою, або як "група методів розвитку здібностей до навчання й оволодіння будь-яким складним видом діяльності" [6, с. 81]. Роль тренінгу особливо підвищується, коли йдеться про безперервну освіту дорослих. Як підкреслює Ю. Кулюткін, саме тут спостерігається необхідність проблемної побудови змісту освіти, яка базується на відтворенні (моделюванні, імітації) в навчанні типових практичних ситуацій, які характерні для реальної дійсності. Окрім того, у тренінгу врахована ще одна характерна тенденція освіти дорослих – зацікавленість у розвитку навичок групової роботи, що відрізняється від традиційних форм лекційно-семінарських занять [5].

На відміну від традиційних методів навчання, психологічний тренінг спрямований передусім на:

- розвиток особистості;
- формування ефективних комунікативних умінь;
- засвоєння навичок як ділового, так і неформального спілкування;
- формування впевненості в собі та зниження тривожності у спілкуванні;
- стійку мотивацію до саморозвитку.

Безумовно, успішність проведення тренінгу і навчання залежать від багатьох факторів. Одна з найважливіших умов ефективності тренінгу – прагнення учасника до самовдосконалення, активність, відкритість, бажання оптимізувати власну психологічну компетентність. Особлива умова успішності проведення психологічного тренінгу спілкування – рівень знань та вмінь психолога-тренера. До тренера групи висуваються високі вимоги як до фахівця та особистості. Лише професійно компетентний у галузі тренінгової роботи спеціаліст має право проводити роботу у тренінговій групі.

На нашу думку, для більшої продуктивності власне процесу підвищення кваліфікації необхідне залучення психологів до бібліотечних колективів з метою проведення спеціальних тренінгів із розвитку впевненості фахівців у собі, їхнього творчого потенціалу, тренінгів саморегуляції тощо.

З 10 листопада по 10 грудня 2016 р. психологами психологічної служби ДНУ імені Олеся Гончара було проведено 12 занять зі співробітниками Наукової бібліотеки (загальна кількість осіб, які брали участь – 27).

Програми занять:

1. Інтерактивні технології у роботі бібліотекаря.
2. Роль емоційного інтелекту у роботі бібліотекаря.

3. Засоби вирішення конфліктів у міжособистісній взаємодії.

4. Сучасні техніки саморегуляції психічних станів.

Організуючи цикли тренінгових занять для фахівців бібліотеки, ми виходили з того, що людина як суб'єкт змін може, усвідомлено роблячи вибір, здійснювати навмисні зміни в собі і своєму оточенні. Тренінгові групи, зазвичай, нечисленні, тому учасники за сприяння ведучого-психолога інтенсивно спілкувались, орієнтуючись на надання допомоги кожному у вирішенні різноманітних психологічних проблем і в самовдосконаленні (розвитку самосвідомості).

У ході тренінгів значно розвивались професійні знання та навички, підвищувалась творча продуктивність, поглиблювались і розширювались способи самоактуалізації, удосконалювалась соціально-психологічна компетентність у спілкуванні, застосовувались нові, ефективніші засоби спілкування і поведінки, техніка володіння собою і точного розуміння інших людей, що включала:

- розвиток гнучкості прийомів і способів поведінки, формування активної установки на спілкування;
- підвищення соціально-психологічної компетентності в спілкуванні;
- зняття психологічних бар'єрів, звільнення від стереотипів;
- уміння говорити і слухати, проявляти гнучкість у спілкуванні (спілкуватися з іншою людиною як з партнером);
- розширення особистісного інструментарію;
- уміння орієнтуватися у стресових і конфліктних ситуаціях;
- оволодіння діагностикою та способами сприйняття себе та інших;
- формування навичок аналізу та самоаналізу в ситуаціях міжособистісного спілкування;
- розуміння механізмів та структури соціальної взаємодії [3].

У тренінгу широко використовуються методи, спрямовані на стимуляцію взаємодії учасників. Усі вони об'єднуються під назвою «інтерактивні техніки» і забезпечують співпрацю та власну активність учасників під час динамічного навчального процесу. Мета тренінгової роботи зі співробітниками Наукової бібліотеки ДНУ – оптимізація соціально-психологічної компетентності в різних системах комунікації. Під соціально-психологічною компетентністю ми розуміємо здатність ефективно взаємодіяти з оточуючими людьми в системі міжособистісних відносин. Конкретніше – вміння орієнтуватися в соціальних ситуаціях, правильно визначати особистісні риси та емоційні

стани інших людей, обирати адекватні засоби поведінки з ними і реалізовувати ці способи в процесі спілкування. Програмно-цільову спрямованість наших тренінгів ми розглядаємо як систему навчання бібліотечних кадрів.

Підсумовуючи проведену роботу, можна відзначити, що поставлені перед заняттям завдання виконано – співробітники бібліотеки: ознайомились зі стратегіями поведінки у конфліктних ситуаціях, позитивними та негативними аспектами кожної стратегії; обговорили власний досвід поведінки у конфліктах; відпрацювали навички знаходження спільної мови з партнером по спілкуванню, активного слухання, обговорили труднощі взаєморозуміння; вдосконалили навички емоційної саморегуляції, розширили репертуар можливих способів подолання негативних емоцій та стану напруги.

Висновки. Основна мета всіх занять – забезпечення психологічної підтримки та сприяння повноцінному особистісному й інтелектуальному становленню співробітників бібліотеки ВНЗ. За допомогою тренінгових ігор та вправ активізуються пізнавальні процеси, творче мислення, комунікативні навички та вміння взаємодіяти в групі. Тренінгова та консультативна робота психологів сприяє створенню розвиваючого середовища, параметрами такої діяльності є: індивідуально орієнтований підхід, збагачення змісту, збалансовані методики, ігрове навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Большаков, В. Ю. Психотренинг: Социодинамика. Упражнения. Игры / В. Ю. Большаков. – СПб. : Соц.-психол. центр, 2006. – 290 с.
2. Васютинський, В. О. Методичні рекомендації і проведення тренінгу / В. О. Васютинський. – К. : Міленіум, 2009. – 36 с.
3. Гордеева, В. А. Социально-психологический тренинг / В. А. Гордеева // Библиотека. – 2004. – № 1. – С. 66-67.
4. Ильин, Е. П. Психология общения и межличностных отношений / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2011. – 576 с.
5. Кулюткин, Ю. Н. Психология обучения взрослых / Ю. Н. Кулюткин. – М. : Просвещение, 2005. – 145 с.
6. Макшанов, С. И. Психология тренинга: теория, методология, практика / С. И. Макшанов. – СПб. : Образование, 2007. – 214 с.
7. Мороз, Л. Основы професійно-психологічного тренінгу : навч. посіб. / Л. Мороз. – Київ : Паливода А. В., 2004. – 130 с.
8. Фоппель, К. Психологические группы: рабочие материалы для ведущего: практическое пособие / К. Фоппель. – М. : Генезис, 2000. – 256 с.

Макеева И. И.

Днепропетровский национальный университета им. О. Гончара, Научная библиотека

**ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ТРЕНИНГОВ В ПОВЫШЕНИИ
КВАЛИФИКАЦИИ СОТРУДНИКОВ БИБЛИОТЕК**

Проанализировано понятие "психологический тренинг". Представлен опыт его использования в системе повышения квалификации сотрудников Научной библиотеки Днепропетровского национального университета имени Олеся Гончара.

Ключевые слова: психологический тренинг, повышение квалификации библиотекарей, библиотека высшего учебного заведения.

Makeeva I. I.

Oles Honchar Dnipropetrovsk National University, Scientific Library

**USE OF PSYCHOLOGICAL TRAINING IN PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF
LIBRARY STAFF**

The concept of psychological training is analyzed in this paper. The experience of its using in the system of professional development of Scientific Library personnel of Oles Honchar Dnipropetrovsk National University is presented.

Keywords: psychological training, training of librarians, the library of the higher education institution.